

Олена РЕЗНІК

(Україна, Кременна)

**ГЕННАДІЙ СТАТИВКІН – ФУНДАТОР НОВОЇ МЕТОДИЧНОЇ
СИСТЕМИ НАВЧАННЯ ГРИ НА БАЯНІ**

У даній статті обґрунтовано доцільність інноваційного принципу навчання гри на баяні Г. Т. Стативкіна; окреслено його авторські моделі виборних баянів і виборно-готових баянів з двома змінними лівими півкорпусами; розглянуто основний перебіг Республіканського експерименту щодо впровадження нових прогресивних методик навчання гри на виборно-готовому баяні; проаналізовано зміст навчального посібника Г. Т. Стативкіна «Початкове навчання на виборно-готовому баяні»; охарактеризовано конструкторсько-органологічні особливості дитячого оркестрового комплексу «Гармоніка»; спроектовано нову методичну систему навчання гри на баяні Г. Т. Стативкіна на рішення Експертної Ради конгресу міжнародної конференції акордеоністів.

Ключові слова: *методика, баян, конструктор-винахідник, експеримент.*

Літ: 13.

Olena REZNIK

(Ukraine, Kreminna)

**GENNADIY STATYVKIN – FUNDORER OF THE NEW
METHODOLOGICAL TRAINING SYSTEM OF THE PLAING
THE BAYAN**

In this article the expediency of the innovative principle of playing the bayan G. T. Statyvkin is substantiated; outlined his author's models of elective bayans and selectively-ready bayans with two variable left half-corps; the main course of the Republican experiment on introduction of new progressive methods of playing the elective-ready bayan is considered; the content of the textbook G. T. Statyvkin "The initial training on the selectively-ready bayan" is analyzed; the design-organological features of children's orchestra package "Harmonica" are described; a new

methodical system of playing the bayan by G. T. Statyvkyn on the decision of the Expert Council of the congress of the international conference of accordionists was designed.

Key words: method, bayan, designer-inventor, experiment.

Ref: 13.

Постановка проблеми. Музична педагогіка є виявом різноманітних методологічних пошуків, які в діалозі доповнюють один одного. Через призму нового методологічного погляду інакше розуміються, прочитуються, пізнаються всі попередні педагогічні здобутки. Розбудова музично-педагогічної школи неможлива без урахування минулого методологічного досвіду. Тільки ґрунтовне і об'єктивне дослідження цього питання дасть змогу з'ясувати як саме відбувалась ця розбудова і чи мала вона історично-спрямований прогрес.

Сучасне баянне виконавське мистецтво на початку ХХІ століття вийшло на новий якісний художньо-естетичний академічний напрямок. Цьому сприяв активний розвиток науково-методичної думки баяністів, який зумовлював постійне оновлення робіт з методики викладання гри на баяні та теорії виконавського мистецтва. Концептуальну основу української баянної школи утворюють індивідуальні методологічні принципи багатьох провідних митців. Чільне місце серед них займає викладач-методист, конструктор нових виборних та виборно-готових баянів, автор та укладач навчальних програм і посібників Геннадій Тимофійович Стативкін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання , пов'язані з педагогічною діяльністю Г. Стативкіна знайшли місце в періодичних виданнях: «Керченский рабочий», «Комсомолец Полтавщины», «Крымский комсомолец», «Музыкальная жизнь», «Советская музыка», «Музыка». Результати педагогічної діяльності Г. Стативкіна та його конструкторські винаходи були розкриті доволі фрагментарно у статтях Б. Єгорова «Детскому выборному баяну – зеленую улицу» [3], а також О. Мамченко та Л. Целешевої «Через експеримент – у практику» [6]. Загальні відомості життєдіяльності Г. Сативкіна знайшли висвітлення у довідниковій літературі А. П. Басурманова «Справочник

баяниста» [2] та А. Семешка «Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ-ХХІ століть» [10].

Постать Г. Стативкіна з плином часу не набула належної оцінки сучасними науковими розвідками. Актуальність статті ґрунтується у потребі комплексного дослідження педагогічної та конструкторської діяльності Геннадія Стативкіна. **Метою публікації** є вивчення усіх складових позицій впровадження нової методичної системи навчання гри на баяні Геннадія Стативкіна.

Виклад основного матеріалу. Суть інноваційного методичного мислення Г. Стативкіна полягає в зміні джерела розвитку методики навчання гри на баяні й відповідно переорієнтації напрямку рушійної сили цього розвитку [4]. Із метою формування єдиної спадкоємної системи музичної освіти (за основними положеннями дидактики – доступності й послідовності) Г. Стативкін запропонував закласти новий принцип навчання дітей: «від виборного до виборно-готового баяна» [12]. Такий хід мислення Г. Стативкіна передбачав зміну не тільки власне джерела розвитку, а й перебудову всього напрямку музичного вдосконалення баяніста.

Обґрунтовуючи доцільність інноваційного принципу навчання, Г. Стативкін вказує на такі його переваги:

1. Вивчення музичного матеріалу на виборному баяні сприяє більш послідовному розвитку музичного слуху учня і йде у тісній взаємодії з набутими виконавськими навиками гри на інструменті і у повній відповідності з дидактичним принципом «від простого до складного».

2. Хроматична послідовність звукорядів й абсолютна аналогія будови правої і лівої клавіатур виборного баяна дозволяють учню вже у першому класі ДМШ вільно орієнтуватися на інструменті, чого гранично складно досягти при навчанні на баяні з готовими акордами... шлях освоєння спочатку виборного баяна з однією системою клавіатур, а потім баяна з двома системами є логічно і практично більш послідовним.

3. Виконавство на виборному баяні передбачає рівномірний розподіл художніх і технічних завдань між звукорядами обох клавіатур, а у зв'язку з цим, й рівноцінний технічний розвиток обох рук баяніста [12, 5-7].

На підставі вищерозглянутої аргументації стає зрозумілим, що в основу нового принципу навчання гри на баяні було покладено дві однакові системи клавіатур з хроматичною послідовністю звукорядів. Така відповідність двох клавіатур і збігання їх властивостей створили передумови для перенесення навиків гри з правої клавіатури (одного предмета – моделі) на ліву клавіатуру (інший предмет – прототип). Таким чином, можна стверджувати, що спосіб побудови нового принципу навчання гри на баяні ґрунтується на аналогії.

Інноваційні ідеї щодо баянної методики Г. Стативкіна, а з ними й необхідність виробництва спеціальних виборно-готових баянів для навчання в ДМШ, підтримали відомі виконавці, педагоги, методисти того часу: старший викладач кафедри народних інструментів ДМПІ (державного музично-педагогічного інституту) ім. Гнесіних Б. М. Єгоров та завідуючий науково-методичного кабінету навчальних закладів Міністерства культури УРСР О. Мамченко [3, 17; 6, 29-30].

Втілення запропонованої ідеї Г. Т. Стативкіна обумовило вирішення ряду серйозних і тісно пов'язаних між собою питань: виготовлення спеціальних навчальних дитячих виборних і виборно-готових баянів, упровадження нового методичного принципу в навчальний процес в аспекті експерименту, підготовка педагогічних кадрів, зміна обсягу навчальної програми, розробка методичного посібника з урахуванням зміни вікового цензу учнів, уведення семирічного навчання в ДМШ для баяністів [9].

Першочерговим завданням стало забезпечення музичних шкіл спеціальними дитячими виборними і виборно-готовими баянами. У вирішенні цього питання на допомогу прийшла українська музична промисловість, зокрема Житомирська й Горлівська фабрики музичних інструментів. За конструкторськими розробками Г. Стативкіна Житомирська фабрика здійснювала випуск виборного баяна «Новинка 43x41-І» і виборно-готового

баяна з двома змінними лівими півкорпусами «Прима 43x80/41-II» [5; 9], а Горлівська фабрика – виборного баяна «Малюк 37x36-I» і виборно-готових баянів з двома змінними півкорпусами «Октава 46x100/39-II», «Октава-2 49x100/48-II» і «Донбас-2 55x100/54-II» [13; 9].

Із метою детальної розробки нової навчальної програми й накопичення масового практичного досвіду навчання дітей дошкільного й молодшого шкільного віку за новим принципом Міністерство культури УРСР протягом 1974 – 1981 рр. оголосило проведення Республіканського експерименту щодо впровадження нових прогресивних методик навчання гри на виборно-готовому баяні з 7-річним терміном навчання [7; 9].

В основу навчального процесу експериментальних класів було покладено результати, отримані Г. Стативкіним в Керчінській ДМШ №2, де, починаючи з 1961 року, він здійснював цілеспрямовану дослідну роботу в напрямку загального навчання гри на виборному баяні з дітьми дошкільного і молодшого шкільного віку [4].

Протягом семирічного експерименту в кінці кожного навчального року проводились семінари, у ході яких викладачі-експериментатори разом із учнями демонстрували результати впровадження нового методичного принципу навчання. Організовані практичні курси об'єднали в єдину пізнавальну систему лекції, концерти, відкриті уроки, бесіди з обговоренням навчального плану, проект програми, методичних посібників і педагогічного репертуару баяніста-початківця. За даними Науково-методичного кабінету навчальних закладів УРСР, у Республіканському експерименті узяли участь більше 300 музичних шкіл. Таким чином, інноваційний принцип навчання Г. Стативкіна «від виборного до виборно-готового баяна» пройшов ретельну практичну перевірку [6; 7].

Сформовані складові частини інноваційної системи навчання – налагоджене промислове виробництво дитячого виборного і виборно-готового баянного інструментарію, отримані практичні результати впровадження експерименту, укладена Всесоюзна програма класу виборно-готового баяна –

створили підґрунтя для його юридичного затвердження на Всесоюзному семінарі «Перебудова початкової музичної освіти й шляхи удосконалення навчання баяністів в ДМШ» в м. Пенза (1989 рік) [5; 13; 4; 12; 11; 8; 9]. Рішенням Всесоюзного семінару було рекомендовано до друку навчальний посібник Г. Стативкіна «Початкове навчання на виборно-готовому баяні».

Б. М. Єгоров, вивчаючи зміст навчального посібника, визначився у таких висновках: «Навчальний посібник Г. Стативкіна «Початкове навчання на виборно-готовому баяні» призначено для занять з дітьми дошкільного й молодшого шкільного віку і упорядковано у повній відповідності з новою програмою, в основу якої покладено принцип навчання від виборного до виборно-готового баяна... Різноманітний художній й інструктивний матеріал посібника дає можливість практично вирішити основні завдання підготовчого й початкового періоду навчання гри на баяні... Автор творчо відбиває деякі положення сучасної теорії виконавства в галузі звуковидобування (графічне зображення різних форм звуку) та знаходить цікавий метод роботи з дітьми на основі звукодинамічних вправ... Поруч з розвитком звуковисотного (мелодичного) й динамічного слуху в посібнику широко подається матеріал для виховання ладогармонічного й поліфонічного слуху і мислення учнів. На початковому етапі навчання ці завдання вирішуються за допомогою ансамблевого методу навчання, коли учень музикує спільно з викладачем... До інших переваг посібника слід віднести стислі сюжетні анотації, які розкривають музичний зміст п'єс, питання до учня щодо аналізу засобів музичної виразності, ретельну виконавську редакцію нотного тексту із зазначенням темпів, характеру, штрихів, динаміки, агогіки, аплікатури та зміни міха. Матеріал посібника допоможе викладачам цілеспрямовано, послідовно і різноманітно проводити роботу з учнями у початковий період навчання» [11, 3].

Забезпечуючи нерозривність внутрішньої єдності інноваційного принципу початкового навчання гри на баяні, на початку 1990-х рр. Г. Стативкін розробляє й нові моделі інструментарію, зокрема нову модель дитячого одноголосного виборного баяна «Родничок 40x37-І».

Принципово новим стала розробка дитячого оркестрового комплекту «Гармоніка», до складу якого увійшло чотири інструменти «Соло-1 17x10», «Соло-2 17x10», «Ритм 10x10» і «Бас 8x8». Для кожного інструменту дитячого оркестрового комплекту «Гармоніка» притаманні як диференційні, так й інтегративні конструкторські особливості.

Система розташування звуків на правих клавіатурах гармонік «Соло-1» і «Соло-2» відповідає правій клавіатурі акордеона фортепіанного типу, проте в кнопковому варіанті. Відмінною рисою гармонік «Соло-1» і «Соло-2» є змінений діапазон звучання мелодії: у гармоніки «Соло-1» він у межах від «до» першої октави до «мі» другої октави, у гармоніки «Соло-2» – від «соль» малої октави до «сі» першої октави. Ліва клавіатура гармонік «Соло-1» і «Соло-2» має два ряди басово-акордового акомпанементу. У першому ряді розташовано басові звуки: фа, до, соль, ре, ля; в другому ряді – мажорно-мінорні тризвуки. Інноваційність одночасного поєднання мажорно-мінорних тризвуків у одному ряді була досягнута шляхом розташування звуків у резонаторі акомпанементу квінтами без терцового тону [4].

Конструкторське рішення Г. Стативкіна щодо незвичного розташування системи звуків на правій клавіатурі, а також одночасне поєднання мажорно-мінорних тризвуків у одному ряді лівої клавіатури гармонік «Соло-1» і «Соло-2» дозволило скоротити габаритні розміри інструментів і привести їх у відповідність до фізіології дитини дошкільного віку [4].

Під час конструювання гармонік «Ритм» і «Бас» Г. Стативкін також дотримався вищезазначеного принципу. Кожна з цих моделей має власну систему розташування звуків як на правій, так і на лівій клавіатурах. Систему розташування звуків правої клавіатури гармоніки «Ритм» сформовано за діатонічними терціями. Перший ряд містить такі звуки: до, мі, соль, сі, ре; другий ряд – сі, ре, фа, ля, до. Систему розташування звуків лівої виборної клавіатури гармоніки «Ритм» також сформовано за діатонічними терціями, лише у дзеркальному відображенні. Діапазон правої клавіатури гармоніки

«Ритм» – від «сі» малої октави до «ре» другої октави, діапазон виборного звукоряду – від «сі» великої октави до «ре» малої октави [4].

Систему розташування звуків правої клавіатури гармоніки «Бас» сформовано за послідовними діатонічними тетраходами. Перший ряд містить звуки: до, ре, мі, фа; другий ряд – соль, ля, сі, до. Систему розташування звуків лівої виборної клавіатури гармоніки «Бас» також сформовано за діатонічними тетраходами, але у дзеркальному відображенні. Діапазон правої клавіатури гармоніки «Бас» – від «до» малої октави до «до» першої октави; діапазон виборного звукоряду двоголосний: з одного боку резонатора – від «до» великої октави до «до» малої октави, з іншого боку резонатора – від «до» малої октави до «до» першої октави [4].

При створенні нового інструментарію (дитячого виборного баяна «Родничок» і дитячого оркестрового комплекту «Гармоніка») Г. Стативкін дотримався принципу спадкоємності, який у кожному з цих різновидів отримав різне підґрунтя. Так при розробці дитячого виборного баяна «Родничок» конструктор узагальнив попередній досвід раніше створених виборних моделей баянів «Новинка» і «Малюк», забезпечивши більш вищий ступінь у розвитку дитячого виборного баянного інструментарію, який зумовив і забезпечив подальші перспективи розповсюдження інноваційного методу навчання дітей гри на баяні. При розробці дитячого оркестрового комплекту «Гармоніка» Г. Стативкін використав принципово нові конструктивні елементи, які дозволили сформуванню спадкоємної системи навчання гри на виборному баяні: ДНЗ (дошкільний навчальний заклад) – ДМШ (дитяча музична школа) – музичне училище – ВНЗ (вищий навчальний заклад).

Доцільність саме такої спадкоємної системи навчання гри на виборному баяні була затверджена Експертною Радою Літнього конгресу Міжнародної конференції акордеоністів «Акордеон: технічні характеристики і перспективи стандартизації» (м. Кастельфідардо, Італія, 8-11 жовтня 1992 року) [1, 50]. Члени Експертної Ради – Йоган де Віт (Голландія), Могенс Еллегаард (Данія), П'єр Жервазоні (Франція), Фрідріх Ліпс (Росія), Жан Люк Манка (Франція),

Джозеф Мацеролла (Канада), Лех Пухновський (Польща), Матті Рантанен (Фінляндія), Штефан Хюссонг (Німеччина) одноставно дійшли висновку, що музичну освіту баяніст має починати з хроматичної кнопкової системи в обох руках. На конгресі також було затверджено чотири стандартизованих моделі баянів з хроматичною виборною системою: модель для початківців, маленька модель для юніорів, середня модель для юніорів, повний інструмент. За переконанням членів Експертної Ради вищезазначені чотири стандартизовані моделі баянів є частиною освітньої програми, яка веде учнів і студентів логічним й органічним шляхом до професійної концертної моделі [1, 50-53; 9].

Висновки. Підсумовуючи вищесказане зазначимо, що постать Геннадія Стативкіна є дуже вагомою в історії становлення початкової музичної освіти баяністів в Україні. Він є автором не тільки нової методичної системи навчання гри на баяні, а й винахідником нових конструкцій дитячих виборних і виборно-готових баянів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акко-курьер. – Воронеж №6, 1993.
2. Басурманов А. П. Справочник баяниста / Под общей ред. Н. Я. Чайкина. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Сов. композитор, 1986. – 424 с., ил. 20 л.
3. Егоров Б. Детскому выборному баяну – «Зеленую улицу» // Музыкальная жизнь. – 1973. – №9.
4. Из устных воспоминаний преподавателя Керченской ДМШ №2 Стативкина Г. Т. – Записала Резник Е. С. – 2012. – 7 с. / Архив автора.
5. Кононко Н. Справка Житомирской фабрики музыкальных инструментов №506 от 27.01.1978 года.
6. Мамченко О., Целешева Л. Через эксперимент – у практику // Музыка. – 1976. – №1.
7. Наказ Міністерства культури УРСР №348 від 19.08.1974 року.
8. План работы и решение Всесоюзного семинара в г. Пенза. – 1989. – 10 с.

9. Резнік О. С. Г. Т. Стативкін – основоположник нового методичного принципу навчання гри на баяні «від виборного до виборно-готового» та конструктор-винахідник нового дитячого і підліткового виборного й виборно-готового баянного інструментарію // Виконавська інтерпретація та сучасний навчальний процес: збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Луганськ, 13-14 березня 2014. – с. 324-328.

10. Семешко А. А. Баянно-акордеонне мистецтво України на зламі ХХ-ХХІ століть. Довідник. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2009. – 244 с.

11. Стативкин Г. Т. Начальное обучение на виборно-готовом баяне / для детей дошк. и мл. шк. возраста под ред. Б. Егорова /. – М.: «Музыка», 1989. – 124 с.

12. Стативкин Г. Т. Программа виборно-готового баяна. – М.: Союзучетиздат, 1985. – 88 с.

13. Терещенко В. С. Справка Горловской фабрики баянов.